

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

שעור מורינו הרב יהודה גנס שליט"א יתרו ע"ב:

כתבו הראשונים¹ שי' המצוות שניתנו בעשרת הדברות הינם מצוות הכוללות את כל מצוות התורה. [ובמהרש"א [מגילה טו. כתב שחז"ל גם רמזו לדברים אלו במה שאמרו שם "לדעת מה זה ועל מה זה, שלחה לו שמא עברו ישראל על חמשה חומשי תורה דכתיב בהו מזה ומזה הם כתובים". הרי שבב' לוחות הברית נכללים כל חמשה חומשי תורה.

עוד נראה שרמזו חז"ל לזה במה שאמרו [ירו' שקלים טז: "בין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה דכתיב ממולאים בתרשיש כימא רבא ... מה הים הזה בין גל גדול לגל גדול גלים קטנים כך בין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה"].

ומצות שבת יתירה בזו שהינה יסוד כל התורה, וכמ"ש [עירובין] שהמחלל שבת בפהרסיא דינו כמומר לע"ז שהוציא עצמו מישראל ויינו יין נסך ושחיטתו נבילה.

ואולי מטעם זה מיד אחר ג' הדיברות הראשונות שהם יסודי האמונה באה מצות שבת שהיא יסוד כל התורה.

[א' מהאיסורים שנאמרו בשבת הוא איסור מקח וממכר. בטעם האיסור מצינו כמה דרכים ברש"י, דבביצה כז: כתב שהוא מקרא דנחמיה י"ג שאסר להם מסחר בשבת, ושם לו. כתב דילפי' מקרא ד"ממצוא חפצך", א"נ גזירה שמא יבואו לידי כתיבה.

הרי ב' דרכים ברש"י אם איסור מו"מ הינו מדברי קבלה או מדרבנן.

[וצ"ע מה הצד דמו"מ לא נאסר מקרא דממצוא חפצך הלא לכאור' זהו עיקר איסור ממצוא חפצך לא לעסוק במו"מ בשבת, ויתכן שהאיסור מדברי הנביאים הוא על מו"מ של חול, אבל כל שנושא ונותן לצורך השבת אף שמודד כדרך חול אין בזה איסור אלא מדרבנן, שהרי מצינו [במשנה ריש שואל בשבת וכו'] שכל שלוקח ע"מ לשלם בחול מותר לכתחילה ליקח בשבת לצורך שבת, ורק מדידה וקניינים שאינם מיד ליד נאסרו בשבת, וא"כ שמא איסור זה אינו אלא מדרבנן ולא מדברי הנביאים].

[ב' והנה מצינו שגזרו כמה גזירות שמא יבואו לידי מקח וממכר, לא להקדיש וכו' [ביצה לו.], וכן אסרו נטילת שכר שבת [פסחים ריש פרק רביעי ובכמה דוכתי]. וכבר תמה רש"י בביצה שם שאם האיסור ביסודו מדרבנן מדוע גוזרים גזירה לגזירה, ותי' דכולה חדא גזירה, דהיינו שכ"ז היא הרחבת גזירת מו"מ²].

[ג' ויש לרדן בפנינת חי וכדו' הפתוחה בשבת [בהיתר לאנשי המקום וכדו'] האם מותר לבוא לשם ע"י תשלום קודם השבת, או שאסור מדין שכר שבת.

[ד' והנה בנוב"י [מהדו"ת סו"ס כ"ו] דן לגבי תשלום עבור טבילה במקוה בשבת, וכתב שהמנהג בזה להקל. וכתב בישוב המנהג ב' דרכים: [א] דהוי שכר מצוה, דיש המקילים לקחת שכר שבת עבורו כדמצינו בסי' ש"ו [סעיף ה'] לענין שכר חזנים וכו'. [ב] דהלא על דבר הנקנה בשבת [בהיתר לצורך שבת] מותר לשלם וכמבואר בכמה דוכתי, וא"כ מכיון שלבלנים יש הוצאות מיוחדות בשבת עבור חימום המים לשבת מותר לשלם ע"ז כשם שמתר לשלם עבור קניית דבר בשבת, וממילא מותר כל השכר מדין הבלעה.

[ה] והנה על תירוצו הראשון של הנוב"י יש לרדן דהלא מצינו דשומרי ספיחים וכדו' אינם נוטלים שכר שבת, ומדוע לא התירו שם משום שכר מצוה. וכבר הקשה כן בט"ז בסי' תקפ"ה [ס"ק ז'] ויישב דלא התירו אלא במצוה שזמנה בשבת משא"כ שמירת העומר וכדו'. ובס"י ש"כ³ כתבו בשם הגרשז"א ליישב באופן אחר דלא התירו אלא במצוה עצמה ולא בהכשר מצוה.

והנה לב' הביאורים לכאור' יש לאסור בטבילה דהלא אין המצוה דוקא בשבת, גם הלא הוי הכשר מצוה בעלמא, [למאי דקי"ל טבילה בזמנה לאו מצוה], וצ"ע. [ושמא מכיון שיש צורך בטהרה בשבת לקיום עונה הוי כמצוה שזמנה בשבת. אולם לכאור' זה אינו דהלא לצורך עונג שבת ודאי לא הותרה לקחת שכר שבת].

[ו] ועל תירוצו הב' יש לרדן דלכאור' לא התירו אלא תשלום אלא עבור קניית דבר, ובחימום מקוה אף שיש הוצאות מיוחדות עבור שבת מ"מ לא הוי אלא תשלום עבור שכירות בעלמא, אלא שיש הוצאות מיוחדות כדי להשכיר מקוה חמה בשבת, וצ"ע.

וצ"ל דס"ל לנוב"י דמכיון שהחום הוי דבר המתכלה לגבי זה דיינינן ליה כקניית הדבר, וכאילו הרוחצים קונים את החום המתכלה, ועדין צ"ע.

¹ רס"ג הכוזרי ועוד.

² הנה מצינו בגמ' פסחים נ: ובכתובות ס"ד שאיסור זה מכונה בשם "מיחזי כשכר שבת, ובפשטות משום שאין זה מו"מ אלא מיחזי כמו"מ, וק"מ מזה לדברי רש"י שכתב שכולה חדא גזירה היא והוי בכלל גזירת מו"מ, אמנם י"א דל' זה נאמר רק במקומות דאינו שכר שבת, דשם בפסחים הוי במקום מצוה די"א דאינו אסור אלא דאינו רואה שכר שבת, [עיין ביאור הגר"א סי' ש"ו סעי' ה', ובס' ארחות שבת פכ"ב הערה קס"ג בשם הגרא"ז מלצר זצ"ל, ואכ"מ].

³ פכ"ח הערה קמ"ב. [בהו' הישנה].

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

[ז] והנה בס' שש"כ⁴ כתבו בשם הגרשז"א זצ"ל דע"פ דברי הנוב"י יש להתיר גם בנידון הנ"ל של פינת החי, דהלא ההשתמשות בשבת גורמת להוצאות מיוחדות עבור נקיון המקום לפני ואחרי שבת. אולם למה שכתבתי לעיל בביאור דברי הנוב"י לענ"ד לכאו' אין להתיר בנידון דידן, דכאן אין משלמים אלא בעבור שכירות המקום, אלא שהשכירות בשבת גורמת להוצאות לפני ואחרי שבת, וצ"ע. [ועיי' בס' ארחות שבת [פכ"ב הערה קמ"ט] בשם הגר"ש אויערבאך שליט"א דתמה על סברת אביו כעין זה]. וצ"ל דהגרשז"א פי' את היתרו של הנוב"י באופן אחר דכל שיש הוצאות מיוחדות עבור שבת לא גזרו רבנן לאסור שכר שבת, ועדין צ"ע.

[ח] והנה בטבילה במקוה כיון יש להתיר לכאו' גם בלאו טעמיו של הנוב"י, דמכיון שבד"כ משמשים גם במים וכדו' הרי מתחייבים בתשלום עבורם, והתשלום עבורם ודאי אינו כמו"מ, וממילא מותר לשלם גם על השאר מדין הבלעה, אולם כ"ז לכאו' רק כשבחייב עבור המים וכדו' יש שוה פרוטה, דבלא"ה לכאו' אין היתר משום הבלעה.

⁴ שם סעיף ס"ה.